

ŞİDDET VE FANATİZM

*Sezer Ayan

Özet

Kendisini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusu, günümüzde toplumsal ve bireysel boyutta sık sık karşımıza çıkmaktadır. Başlıca, eziyet, korkutma, sindirme, yaralama, öldürme, cezalandırma, başkaldırı vs. her toplumda derece derece, fakat sürekli olarak rastladığımız şiddet türleridir.

Gerçek yaşamda saldırganlık ve şiddet eylemlerinin genellikle birbirlerini tanıyan birey ya da gruplar arasında gerçekleştiği bilinmektedir.

Kendisiyle aynı koşullarda olan bireylerin, grup olmanın vermiş olduğu güvenle davranışlarında sapma görülmesi ve şiddet eylemlerine yönelmesi artık olağan görüntüler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görüntüler fanatizmin şiddete kaynaklık oluşturması olarak da anlaşılabilir.

Genellikle toplumsal kökenli sorunların dışı vurma biçimi olarak niteleyebileceğimiz fanatizm ve şiddet, önemli bir toplumsal sorundur.

Bu çalışma da, insanda doğal bir eğilim olduğu kabul edilen saldırganlığın sporda şiddet eylemine dönüşmesinde rol oynayan fanatik davranışlarla ilişkisi ele alınıp incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Fanatizm.

Violence and Fanatism

Abstract

Violence is a commonly encountered social and health problem which can be evident in many different ways. In particular, ill treatment, abuse, threatening, kicking or stubbing, killing, verbal or physical punishment, disoeyence etc. are the main forms of violence that can be commonly seen in different populations although the levels of severity may change in different communities.

The actions of agrression and violence are known to occur generally between the persons or populations which are familair to each other. Violence actions by individuals over

---

* Öğr. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak., Sosyoloji Bölümü Sivas

self confidence and anormal behaviours arising from being in a group are gradually increasing. In other words, fanaticism can be source of violence. Co-occurring fanaticism and violence which may be called exhibition of community based problems is an important problems for communities. In the present study, aggression which is accepted as a natural inclination was evaluated in terms of its relation to fanatic behaviours that play a role in its changing to violence in sports.

Keywords: Violence, Fanaticism

1. Giriş

Sahip olunan veya peşinden koşulan değişik amaçlı görüşlere, fikir ve ideolojilere aşırı şekilde bağlılık sonucu ortaya çıkan fanatizmin, insanın, ruhsal ve bedensel bütünlüğüne zarar verici şiddet davranışlarına dönüşmesi gerçeğinin altında insana ve onun içinde yaşadığı ortama ilişkin etkenler belirleyici olmaktadır.

İnsanda doğal bir eğilimin ürünü olarak kabul edilen saldırganlığın, birden fazla insan tarafından gerçekleştirilen şiddet niteliğinde bir grup davranışı olarak ortaya çıkmasında insanın doğuştan getirdiği biyolojik özellikleri kadar aile, kültür ve bunların şekillendirdiği yaşam biçimlerinin ve hayata bakış tarzlarının etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü tüm bu etkenlerin birbiri ile etkileşerek ortaya çıkardığı “Fanatikleşen fert ve topluluklar kendi kendilerini topluma kabul ettirme yollarını ararlar” (Erkal ve Diğerleri, 1997: 110). Bu arayış spordan siyasete, dinsel inanışlardan ideolojik ön kabullere kadar uzanan bir çizgide değişik biçimlerde ve toplumsal bütünlüğe zarar verici düzeylerde yaşanır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde fanatik düşüncelerin de kaynaklık ettiği kabul edilen saldırganlık, güç ve sapma eğilimlerinin davranışsal boyutunu oluşturan şiddet olgusu, biyolojik, sosyo-kültürel ve tarihsel yönüyle ele alınıp incelenmiştir.

İkinci bölümde, fanatizmin din, siyaset ve ideoloji alanında ortaya çıkış biçimleri ve bir şiddet eylemi olarak holiganizmle fanatizmin bağlantısı incelenmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise, sporda fanatizm ve şiddet olaylarının temelinde yatan nedenler bireysel (psikolojik) ve toplumsal boyutlarıyla irdelenerek çözüm önerileri üretilmeye çalışılmıştır.

2. Şiddet

Şiddet, kelime anlamı olarak, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluğu dile getirmektedir. Bu olumsuzluğun temelinde ise dikkatimizi çeken iki kavramdan biri güç, diğeri ise saldırganlıktır. O

halde güç ve saldırganlık kavramları da ele alınırsa, şiddet kavramı daha iyi anlaşılacaktır.

Güç: Bir olaya yol açan her türlü devinim. (TDK, 1974: 339)

Saldırganlık: “Hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış” (Erten ve Ardalı, 1996: 143) olarak tanımlanır.

“Güç” ve “saldırganlık” kavramlarının şiddetle ilişkisi doğrudandır. Gücün birey, gruplar ya da daha genel anlamda toplumsal bazda zarar verici nitelikte saldırgan bir eğilim içinde kullanılmasına genel olarak şiddet diyebiliriz. Kavramların birbirini besler nitelikte ve zincirleme bir süreçte hareket ederek şiddeti oluşturduğu gözlenir. Bu noktada şiddeti tanımlamada yaşanan güçlükler, saldırgan eğilimlerin boyutu ve niteliğinden kaynaklanmakta, böylece saldırganlık kimi zaman bireysel düzeyde içgüdüsel bir eylem olarak tanımlanırken, kimi zamanda toplumsal düzeyde kolektif bir etkileşimin ürünü olarak algılanmaktadır.

Şiddet ve saldırganlık farklı birer olgu gibi değerlendirilse de, konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde (tanımlamalar kısmında bu çalışmalara değinilmiştir), şiddet ve saldırganlığın birbirinden tamamen bağımsız kavramlar olmadığı görülür. Şiddet, insanda doğal olarak var olduğu kabul edilen saldırganlık eğiliminin bireysel ya da toplumsal boyutta, ancak diğerine zarar verecek biçimde dışa vurulması yansıtılması olarak tanımlanır. Hemen akla şöyle bir soru gelebilir. Şiddetin temelinde saldırganlık eğilimi varsa bu eğilimi harekete geçiren nedir?

Saldırgan eylemin nedeni, ortaya çıkış biçimi veya boyutu, yönü, niteliği ve sonucu şiddet konusunda farklı tanımlamalara gitmenin ve ya farklı bakış açılarıyla şiddeti değerlendirmenin nedenini oluşturmaktadır.

Şiddetle ilgili literatür incelendiğinde, insanda şiddeti doğuran saldırganlık eğiliminin nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı bakış açılarına rastlanır. “Çoğu zaman şiddet ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az değişen, ya da sadece ve sadece çevre etkenlerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülür” (Mosses,1996: 23). Ama bugün bilim dünyası her iki etkenin de saldırganlık ve şiddet davranışının ortaya çıkmasında belli ölçülerde önemli olduğunu kabul etmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998: 10). Birinci bakış açısı, şiddetin biyolojik yönüne işaret ederken, ikinci bakış açısı sosyal etkenleri öne çıkarmaktadır.

Güç ve saldırganlık dışında şiddet olgusunu çağrıştıran, fakat onlar kadar önemli diğer olgular sapma ve suç olgularıdır.

Toplumsal yapının bütünlüğü ve devamlılığı yerleşik normlara uymaya ve temel sosyal değerleri benimsemeye bağlıdır. Ancak dinamik bir yapıya sahip olan toplumda, benimsenen ortak normlara ve sosyal değerlere karşı bir duruş her zaman vardır. Sapma ve suç olarak adlandırılan bu tür davranışlar, toplumsal düzenin sürekliliğini tehdit eder bir nitelik taşır.

Sapma: Sosyal normlara aykırı davranmak (Ergil, 1984: 216).

Suç: Yasaklanan veya cezalandırılan davranışlardır (Demirbaş, 2001: 39).

Yukarıda da görüleceği üzere suç ve sapma, toplumsal yapıda patolojik birer durum olarak tanımlanmaktadır. Oysa Durkheim (1994: 112), suç ve sapmanın toplum için pozitif sonuçlara sahip olduğuna dikkati çeker. Onun, suç ve sapma olgularına bakışı, genel fonksiyonalist yaklaşımın temel sayılılarıyla uyumaktadır. Ona göre, tüm sosyal olgular toplumun uyumuna katkıda bulunmaya yönelirler ve sapan davranışlar belirli sınırlar içinde oluştukları takdirde normal toplumsal olgu gibi görülürler. Aynı yargı suç içinde geçerlidir

“Durkheim’e (1994: 110) göre bir olgu, oluşumunun belli bir döneminde, belirli tipteki bir toplumda genel olarak görülüyorsa normaldir” (Aron, 2000: 294).

Bu nedenle Durkheim, (1985, 90-94), suçun patolojik olarak çözümlenmesini eleştirir. Suç yalnızca şu ya da bu tür toplumların çoğunda değil, ama her türden tüm toplumlarda gözlemlenir. Suçluluğun var olmadığı toplum yoktur. Suçluluk biçim değiştirir ve böyle nitelendirilen edimler her yerde aynı edimler değildir, ama her yerde ve her zaman, ceza baskısını üzerine çeker. Bu nedenle suç normaldir. Durkheim, suçun her sağlıklı toplumun bütünleyici bir parçası, kamusal sağlığın bir unsuru olduğunu ileri sürer. Durkheim’a göre suç gereklidir ve toplumsal yaşamın temel koşullarına bağlıdır. Çünkü bağlı olduğu bu koşullar ahlakın ve hukukun normal evrimi açısından vazgeçilmez koşullardır. Ona göre suçlular, adeta yarınki ahlakın birer öncüleridir.

Yukarıda da görüleceği üzere, suça ve sapmaya pozitif işlevler atfeden Durkheim’a (1994: 117) göre, ancak, bir toplumda suç ve sapma oranlarının beklenenin altında ya da üstünde olması ise toplumsal yapıda patolojik bir duruma işaret eder ki; Durkheim buna “anomi” der.

Amerikan sosyolojisinin aşırı deneyci ve nicelci eğilimlerine bir tepki olarak ve Avrupalı sosyologların tümü kapsayıcı olma eğiliminden doğan aşırılıklarına kapılmaksızın, sosyolojide kurama layık olduğu yeri, mikro ve makro kuramsal tipler arasında orta bir yol seçerek, sosyal, kültürel ve davranışsal etmenlerin tümüyle göz önüne alındığı ve geçerliliği ampirik olarak irdelenebilecek nitelikte bir orta boy

kuram yaratmaya çalışan Merton'un temel sorununun, sapma düzeyindeki değişimleri ve sapma biçimlerindeki çeşitliliği açıklamak olduğu görülür (Tolan, 1983: 63–74).

Merton sapmayı, anomi kavramından hareketle, bireysel davranışlar düzeyinde ve toplumsal nedenleriyle açıklamaya çalışır. Bu nedenle, öncelikle Merton'da anomi kavramının hangi anlamda kullanıldığını açıklamak gerekiyor. “Merton'a göre anomi, kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranışlarda bulunmaya zorlayan toplumsal yapı arasında ki kopma halidir. Bu kopmalar nicel ve nitel yönden önem kazandığı oranda, kültürel yapı (değer, norm ve amaçlar) yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalır” (Tolan, 1983: 66). Merton, kültürel yapı ile toplumsal yapı arasındaki gerilimlerin ve uyumsuzlukların, disfonksiyonel bir nitelik taşıyabilir, toplumsal değişme aracı olabileceğini belirtir.

Ergil (1984: 216) tarafından, sosyal normlara ters düşen eylemler olarak tanımlanan sapma olgusu, normların sınırlarını belirlemeden kaynaklanan güçlükler nedeniyle, bilimsel olarak incelenmesi güç bir kavramdır. Tıpkı şiddet ve suç olgularında olduğu gibi. Çünkü normlar, insanların nasıl davranacaklarını ayrıntılara kadar düzenleyen zorlamalar değildir. İnsanların günlük etkinliklerinde yaklaşık olarak uymaları beklenen soyut davranış ölçüleridir. Bu yüzden, çeşitli tonları vardır. Öyleyse, normun kendisi, davranış yelpazesinde orta noktayı temsil eder. Birisinin normu çiğnediği (saptığı) söylendiğinde, demek istenen, onun davranışının, normun belirlediği uygun davranış alanının iki ucu arasındaki sınırı aşmış olmasıdır. Davranış söz konusu sınırlar içinde kalıyorsa suç değildir. Ancak, normun, toplumca belirlenmiş sınırlarını aşan her eylem bir suçtur.

İnsanda doğal bir güç olarak kabul edilen saldırganlığın, sapma ile ilişkisi toplumsal etkileşimde ortaya çıkmaktadır. İnsan doğası gereği, biyolojik yapısında potansiyel bir güç olarak taşıdığı saldırganlık içgüdüsünü, toplumsal normları çiğneme ya da ona karşı olma niteliği taşıyan eylemlere dönüştürdüğünde, ortaya çıkan davranış sapma kimliği almaktadır. Dolayısıyla saldırganlık eğilimi ve sapma davranışı, ortaya çıkış nedenleri göz önünde tutulduğunda kesin sınırlarla ayrılamayan kavramlardır. Çünkü sapmaya yol açan dinamiğin bir bölümü tıpkı saldırganlıkta olduğu gibi, bireyin doğal güdülerinin denetlenmesinden doğan engelleme duygusundan kaynaklanırken, bir bölümü de, kümelerin koyduğu “uygun” davranış ölçülerini ve bunların sınırlarını sınamak, zorlamaktan kaynaklanır. Bu durumda sapma, normları uygulayan ve uyumlu davranış biçimlerinde ısrar eden otoriteye başkaldırı anlamına gelir. Bazı sapmalar ise kötülükten çok hata yapmaktan kaynaklanır (Ergil, 1984: 215–216).

“Suça ilişkin olarak geliştirilen tüm tanımlamalarda suç olgusu, bir toplumda belirli bir dönemde var olan idealler, gelenekler ve değerler sistemi çerçevesinde geliştirilen normlara dayalı hukuk düzenine uygun olmayan, bu düzenden sapan

davranışlar olarak ele alınmaktadır” (İçli, 2003: 533). Tanımdan da anlaşılacağı üzere; sapma ve suç olgusu, tıpkı şiddet olgusu gibi toplumdan topluma, kültürden kültüre ve zaman içinde değişiklikler gösteren göreceli olgulardır. Bu durumda, belli bir dönemdeki normlara dayalı hukuk düzenine uygun olmayan ve bu düzenden sapan davranışlar hem sapma ve hem de suçu oluşturmaktadır. Şiddet ise, sapma ve suç eylemlerinin bir çeşidi olarak karşımıza çıkar, ancak her şiddet eylemi suç olarak nitelendirilemez. Çünkü şiddet içeren bir davranışın suç olarak kabul edilmesi ve yaptırıma uğrayabilmesi için, tıpkı sapma eyleminde olduğu gibi, normlara dayalı hukuk düzenini ihlal eden bir davranış olması gerekir. O halde şiddet, sapkın davranışın bir türü ve normları çiğneme ya da onlara karşı olma bağlamında her sapma bir suçtur.

Güç, sapma, saldırganlık ve suç kavramlarını açıkladıktan sonra şiddet kavramını tanımlayabiliriz.

Şiddet, insan hayatının her alanında var olan evrensel bir olgudur. Onun evrenselliği, kişiye ve topluma yönelik zarar verici niteliğinden kaynaklanır.

Kelimenin kökenine inildiğinde, yerli ve yabancı kaynaklarda benzer sözcük anlamlarına rastlanır.

Oxford English Dictionary’de (Hobart, 1996: 52) şiddet; “bedene zor uygulama”, “bedensel zedelenmeye neden olma”, “kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama”, “bozma ya da uymama”, “rahatça gelişmesine ya da tamamlanmasına engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara, vb. yersiz kısıtlamalar getirme”, “anlamın çarpıtılması” “büyük güç, sertlik ya da haşinlik”, “kişisel duygularda sertlik”, “tutkulu davranışlara ya da dile başvurma” şeklinde çeşitli anlamlarda ve geniş bir alanda tanımlanmaktadır.

Fransızca- Türkçe Grand Dictionary’de “violentia” kökeninden gelerek, insanların ve nesnelere kaba kuvveti, yamanlık, zorluk, birine karşı zor kullanmak, (viole) ırza geçmek, kirletmek anlamlarında kullanılmaktadır (Kocabay, 1990: 662).

Şiddet dilimize Arapçadan geçmiş bir kavramdır. Kamus-ı Türkî’ye bakıldığında, şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, kaba ve sert muamele, mükâfat ve ceza vermede mübalağa, peklilik, müsaadesizlik, sıkı ve ziyadelik olarak geçiyor (Sami, 1987: 771).

Tezcan’ın (1996: 107) belirttiği gibi, şiddet çok yönlü bir olgudur. Tek bir neden şiddeti doğurmaz. Ekonomik, psikolojik, toplumsal boyutlar şiddet olayında birlikte söz konusudur. Şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması, bilimsel gerçeklerle bağdaşmamaktadır.

Şiddet olgusunun en iyi toplumsal ilişkilerin dinamikleri içinde, bütüncül bir bakış açısıyla anlaşılabilirliğini savunanlar ise, çatışmaların birbiri ile ilişki içinde olan, birlikte bir şeyler paylaşan ve ortak bir gelecek beklentisi olan bireyler ya da gruplar arasında olduğu düşüncesinden hareket ederler (Zülal, 2001: 35). Bu noktada, şiddet kavramını yönettiği insanları ezdiği ve sömürdüğü öne sürülen siyasal, sosyal ve ekonomik sistemlerin veya sömürge yönetimlerinin varlığına indirgeyen ve yürürlükteki sistemin ancak karşı şiddetle ortadan kalkacağını ve yeni bir düzene geçileceğini savunan Marksist, anarko-sendikalist, kökten dinci siyasal eylemcileri ve ulusal kurtuluş savaşçıları unutmamak gerekir (Ünsal, 1996: 30). Temelinde yatan sosyal ve siyasal nedenler ne olursa olsun, bu tür şiddet hareketlerinin birincil amacı, siyasal erki işleyemez duruma getirmek, onu halkın gözünde yıpratmak ve yığınları sindirerek iktidara el koymaktır (Keleş ve Ünsal, 1996: 92). Bunların yanı sıra şiddeti yücelten, ona olumlu bakan görüşler de vardır. Örneğin, savaşı, devletin gücünü arttıran ve insanlar arasında kahramanlığı, kendisini başkaları için kurban etmeyi ve dayanışmayı pekiştirici bir araç olarak gören faşizm gibi (Ünsal, 1996: 30).

Şiddeti sosyo-psikolojik açıdan ele alanlara göre, şiddetin ortaya çıkışında toplumlarının yapılarının ve hareketliliğinin, toplumsal değişimin rolü vardır. Hızlı toplumsal değişimin şiddete yol açan yeni engellemeleri doğurduğu, bu değişimin ancak hızlı bir ekonomik gelişmeyle birlikte olmasının şiddeti azalttığı, çalışmalarda izlenmektedir (Campbell ve Muncer, 1990: 410–419).

Şiddet, kaynağı ve hedef aldığı alanlar açısından toplumlara ve zamana göre değişiklik arz eden bir olgu olarak değerlendirilebilir. Böylece şiddet Micheal Maffesoli'nin de belirttiği gibi, barbar bir çağın kalıntısı bir olumsuzluk değildir (Akt: Keleş ve Ünsal, 1996: 91). Daha öncede belirttiğimiz gibi bir toplumun gelişmişlik düzeyi, şiddet edimlerinin biçimlenmesinde ve ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkar.

Fransız filozofu Jean-Marie Domenach'a (1978: 760)göre şiddet, üç temel açıdan ele alınabilir. Psikolojik yönüyle, ahlaksal yönüyle ve siyasal yönüyle. Bu yönleri tarihsel gelişim süreci içerisinde, farklı zamanlarda yaşamış düşünürlerin şiddet tanımlamalarında açıkça görmek mümkündür.

“Şiddet, belirli eylemleri yapanlardan çok onların tanığı ya da kurbanı olanlara ait bir kelimedir” diyen Riches (1989: 12–27) göre, şiddeti tanımlarken önemli olan, şiddet eyleminin nasıl yapıldığını kavrayarak onu açıklamaktır. Bu durumda şiddet, “actor” tarafından meşru, tanık tarafından gayri meşru sayılan bir fiziksel zarar verme edimi olarak görülür. Riches'i böyle düşünmeye sevk eden şeyse, şiddet sayılan eylemlerin kültürlerarası farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi gerektiğine olan inancıdır.

Michaud'a (1991: 10) göre, şiddet eylemi her şeyden önce bedensel bir saldırdır fakat normlara bağlıdır ve görecelidir (özellikle bu bağlamda, insanın kişisel bütünlük normlarına). Norm değişince, eylem şiddet eylemi niteliğini yitirebilir. Spor alanında, cerrahi alanda ve kanunları koruma görevi sırasında başvuru yasas şiddet eylemleri gibi. Michaud, bedensel saldırı olarak şiddetin kolaylıkla tanımlanabildiğini, fakat kuralların çiğnenmesi bağlamında hemen her şeyin şiddet olarak algılanabileceğini vurgulamaktadır. Ona göre bu durum, şiddeti tanımlamayı zorlaştırmakta ve önerilen tanımlarda bir çeşitliliğe yol açmaktadır. Sadece kapsamı ve sonuçları ima edici tanımlamalardan ziyade daha karmaşık şiddet hareketlerini de içeren hem şiddet durumlarını, hem de şiddet eylemlerini açıklayan bir tanımlamaya gidilmelidir. Bu durumda Michaud şiddeti şöyle tanımlamaktadır: "Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya bir kaç doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya bir kaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır" (Michaud, 1991: 11). Michaud'un oldukça geniş tutmaya çalıştığı tanımlamasında şiddeti, karşılıklı ilişkiler, kullanılan araçlar, zaman içindeki yayılımı ve verebileceği zarar açısından irdelediğini görmekteyiz. Bu tanımlamaya göre şiddet bir yandan, savaş, baskı ve terörizm gibi toplumsal etkileşimden kaynaklanan olguları diğer yandan ise duyguların kabaca ifade edilmesi anlamına gelen hoyratlık, darp, yaralama ve saldırı gibi olguları içermektedir.

Köknel'e göre, bireysel ve toplumsal şiddetin doğal, bedensel, ruhsal, toplumsal birçok nedeni ve bu nedenler arasında sınırsız ilişki ve etkileşim vardır (Köknel, 1996: 15). Sözlü iletiden yakmaya, yıkmaya, yok etmeye varan saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleriyle iç içe yaşar duruma geldiğimizden bahseden Köknel'e göre, günlük yaşantıda karşılaşılan bireysel ve toplumsal şiddet olaylarının ardında, insanlık tarihi boyunca sür gelen birikimlerin bulunduğu unutulmamalıdır. Ayrıca günümüz koşullarının yarattığı, saldırganlık ve şiddet doğuran, kışkırtan ve besleyen ortamlar ve etkenlerde söz konusudur.

Şiddetin araç ve amaç olarak kullanılmasının farklı türde şiddet eylemlerine neden olduğundan bahseden Ünsal'a (1996: 30) göre, şiddet, genel anlamda gücü aşan bir olgudur; başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içerdiği için, bu tür eylemlerin başkasına karşı tehdit oluşturması ve kısaca insana fiziksel veya ruhsal zarar veren bir edim ya da davranış olması gerekir. Öyleyse, şiddetin, gücün kullanımı ile ilişkisi, verdiği zararlar ölçülebilir. Bu noktada birinci türde (araç olarak şiddette), belli hedeflere varılması için şiddet yoluyla başkalarına zarar verilir ya da caydırıcı bir etki yaratılır. İkinci türde (amaç olarak şiddette) ise

şiddet, ister bireysel olsun ister kolektif olsun bir amaçtır, sonucu dikkate alınmayan bir kahramanlık eylemi gibi.

“Şiddet vardır. Şiddetin nedeni yoktur. Şiddetin olmayışının sebebi vardır. Çünkü şiddet kendiliğindedir, doğrudandır. Şiddet, yaşamın en korkunç gerçeğidir” diyen Yakupoğlu’na (1997: 7–10) göre, ahlaki kuralların yaşamı düzenleme yetersizlikleri her zaman şiddete yol açar. Toplumsal ahlaki kurallar yetersiz kaldığında yaşamı düzen altına almak için devletin hukuksal veya hukuk-dışı (diktatörlük, krallık vs.) şiddeti devreye girer. Bireysel ahlak kuralları yetersiz kaldığında bireyin toplumla ilişkileri hep şiddet ilişkileri olarak gerçekleşir. Yakupoğlu’nun bireysel ahlak kurallarından kastı ise, toplumsal ahlak kurallarının bireysel düzeyde içselleştirilmesi, var oluşun gerçekleşme nedeni olan özgürlüğün yitirilmesi anlamına gelir. Özgürlük ahlaksallaşma sürecine giremediğinde ise şiddet ortaya çıkar.

Sonuç olarak, şiddet, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluk demektir. Bu olumsuzluğun temelinde güç, saldırganlık, sapma ve suç kavramları yatar.

Şiddet olaylarının, bireysel ve toplumsal etkenlerin birlikte şekillendirdiği olaylar olduğu, bireysel düzeyde yaşanan şiddet olaylarının, bireyin içinde bulunduğu toplumsal koşullardan ayrı düşünülmemeyeceği, aynı zamanda toplumsal düzeyde yaşanan şiddet olaylarının da, bireyin kişilik özelliklerinden ayrı tutularak değerlendirilemeyeceği söylenebilir. Böylece gelişimini sağlıklı toplumsal koşullarda tamamlamış bireylerin sağlıklı toplumsal yapılar meydana getireceği, toplumsal koşulların yetersizliğinin ise sağlıklı bireysel gelişimlere, sağlıklı bireysel gelişim geçiren bireylerin de doğal ve toplumsal çevrelerinde saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine neden olacağı düşünülebilir.

Şiddet, şiddet eğilimli kişiliklerin gelişiminde rol oynayan etkenlerin harekete geçmesi olarak da tanımlanabilir. Yapılan araştırmalarda, şiddeti besleyen en önemli faktörleri üç noktada toplanmaktadır. Bunlardan birincisi aile ve çevre, ikincisi eğitim seviyesi ve üçüncüsü ve beklide en önemlisi medyadır. Kişilik gelişiminde önemli etkilere sahip bu kurum ve araçların şiddete yönelik tutum ve davranışların, dünya görüşlerinin ve hayata bakış tarzlarının gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğuna şüphe yoktur. Tıpkı spor alanında, din alanında ve siyasi alanda yaşanan şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında rol oynayan fanatik eğilimlerin gelişiminde oynadığı rol gibi.

3. Fanatizm

Fanatizm sözlük anlamı itibariyle; “Sahip olunan veya peşinden koşulan değişik amaçlı görüşlere, fikir veya ideolojilere aşırı şekilde bağlılıktan doğan tavizsiz ve katı bir davranış şekli ve bundan doğan bir akımdır. Bu akım siyasetten spora kadar görülebilmekte ve bir takım tepkici davranışları da kapsamaktadır. Modern sanayi toplumlarının insanı yalnızlaştırıcı, insani değerleri törpüleyici ve insanın sosyal niteliğini zayıflatıcı tesirlere karşı tepki yolu ile rahatlamayı sağlayıcı bir yoldur. Fanatikleşen fert ve topluluklar kendi kendilerini topluma kabul ettirme yollarını da ararlar” (Erkal ve Diğerleri, 1997: 110).

Günlük hayatta pek tercih edilmese de taassup ve bağınazlık kelimeleri de fanatizm sözcüğünün yerine kullanılmaktadır. Her ne kadar fanatizm futbol olgusu ile iç içe değerlendirilse de, fanatizm sadece futbol ya da spor içinde değil ideoloji, siyaset, din alanında da kendini gösterebilmektedir.

Herhangi bir takımın taraftarı olmak, bir dinin mensubu olmak ya da bir siyasi partinin yandaşı olmak durumunda bir takım benzerlikler söz konusudur. Taraftar olan kişi belli bir noktadan sonra mantığı ile değil duyguları ile hareket etmeye başlayabilir. Tuttuğu spor kulübü başarısız neticeler alsa da, desteklediği siyasi bir parti seçimlerde hezimetlere uğrasa da ya da amacından sapsa da taraftar olan kişi onu desteklemekten geri kalmayabilir. Kişinin ya da taraftarın desteklediğine karşı olan sempatisi kimi zaman haddini aşabilmektedir. Başarı ya da başarısızlıklarda sevinç ve hüznler üst seviyelere çıkabilir. Esasen fanatizm olgusunun kendisini hissettirmeye başladığı nokta burasıdır.

Bu müptelalığın asıl nedeni bireyin hayatta istediğini elde edememesidir. Ailevi, çevresel, ekonomik ya da toplumsal sorunları olan, sahibi olduğu kimliklerden tatmin olmayan bireylerin bir nevi barınağı haline gelmiştir bu bağlılık. Kendisiyle aynı şartlar altında olan diğer bireylerle bir araya gelen birey, grup oluşturmanın vermiş olduğu güvenle davranışlarında birçok sapma gösterebilir. Birey artık taraftardan çok fanatik olmuştur. Başkalarına zarar verebilir, kesebilir, küfredebilir, dövebilir hatta öldürebilir. Tüm bunları kendisi için değil, fanatiği olduğu ‘kurum adına’ yapmaktadır.

Fanatizm sadece sporda değil, din alanında da kendini göstermiştir. Dünya tarihine göz atacak olursak dini fanatizmin örneklerine rastlayabiliriz. “Kilisenin korkutmasıyla artık düşünemez hale gelmiş bir halkın, din adamlarının her söylediğini duraksamadan yapmaması için hiçbir neden yoktur, istendiğinde uzak ülkelere bile ölmeye gitmiştir Haçlı Seferleri adı altında” (Bayhan, 2003: 2). ABD’de yaşanan 11

Eylül saldırısı da dini fanatizmin üzücü olaylarıdır. Din ve tanrı adına gerekçe gösterilerek birçok şiddet olgusuna rastlanmıştır.

Son zamanlarda bir hayli artış gösteren intihar saldırıları da dini fanatizmle doğrudan bağlantılıdır. Bir insanın o an her şeyden vazgeçip kendini 'feda' etmesinin ardında bir takım kurumların idealleri bulunmaktadır. Bu noktada fanatik olan birey için ölmek bir mücadeledir aslında. "Bütün sert ideolojiler, ırkçı milliyetçilikler, her türlü dinsel ve mezhepsel inançların fanatik yorumları, kurtarıcılık iddiasındaki tüm siyasal eylem ideolojileri, bireyi önemsiz sayan, bireysel varlığın (kendi tanımladıkları biçimdeki) 'insanlığın kurtuluşu' adına, düşmanla mücadelede feda edilmesi gereken anlamsız bir ayrıntı olduğunu vurgulayan inanç sistemleridir.

Dolayısıyla, her intihar eyleminin ardında, bireysel varlığını, üyesi olduğu bir grup adına feda etmek üzere yetiştirilmiş, toplumdan soyutlanmış, genellikle yalnız ve sevgi yoksunu, 'düşmana' karşı gerçekleştirdiği eylemle o grup içinde değer kazanacağına ve sonsuza dek yaşayacağına inan bir kişi ya da kişiler vardır" (Kongar, 2002: 76). Kendi canını rahatlıkla feda etmeye hazır olan fanatik için başkalarının bu durumda bir önemi yoktur. Siyah ve beyaz olan dünyasında kendisi ve içinde olduğu grubun rengi beyaz, bunun dışında yer alan her şey siyahtan ibarettir.

Fanatizmi sosyal bir sorun olarak incelememize sebep olan durum aslında bireyin fanatik olması değil, fanatiklerin bir araya gelerek yaptıkları eylemlerdir diyebiliriz. "Gerçek yaşamda saldırganlık ve şiddet eylemlerinin genellikle birbirini tanıyan birey ya da gruplar arasında gerçekleştiği unutulmamalıdır" (Kocacık, 2004: 9). Özellikle spor alanının da bu durumu görmek mümkündür. Kalben aynı takıma bağlı olduğu halde kimi zaman bu kişiler arasında hiç de azımsanmayacak oranda şiddet olaylarına rastlamaktayız. Yani fanatizm sadece siyah ve beyaz çatışmasıyla sınırlı kalmayabilir.

Fanatizm olgusu en çok kendini sporda göstermektedir. Sporun rekabete ve kazanmaya dayalı yapısı tarih boyunca insanlar arasında bir takım mücadelelere yol açmıştır. Elbette sporun toplumsal ilişkileri kimi zaman olumlu etkilediğini inkâr edemeyiz. 1998 yılında Fransa'da düzenlenen Dünya Kupası grup eleme karşılaşmasında ABD ve İran takımları mücadele etmiş, bu müsabaka iki ülke arasında yaşanan olumsuz politik ilişkileri düzeltme yolunda etkili bir rol oynamıştır. Halen devamlılığını sürdüren ve tarihsel geçmişi olan olimpiyat oyunları da ülkeler arasında çoğu zaman olumlu gelişmeleri sağlamıştır.

Ancak spor müsabakalarının düşmanlıkları doğurduğu veya körükledikleri zamanları da unutmamak gerekir. Spordaki kazanma mücadelesine kendisini kaptıran sempatanlar bu mücadeleyi oyun sahası dışına taşıyabilmişlerdir.

Spor müsabakaları içinde futbolu ayrı bir yere koymak gerekir. Dünyanın hemen her bölgesinde en çok ilgi gören spor dalı futboldur. Dolayısıyla en çok taraftarı ve fanatığı içinde barındıran spor dalıdır. “Özellikle kitle iletişim araçlarının bilimsel ve teknolojik gelişmelere koşut biçimde, bilgiyi hızla ve alabildiğine dağıtması futbol oyununun toplumsal niteliklerini bir anlamda ete kemiğe büründürmüştür. Futbolun gelişme süreci başlangıcında köyler, kentler arasında herkesin oynadığı bu oyun, giderek değişim ve dönüşüme uğrayıp, bugünkü biçimini almıştır. Batı’da bu gelişim içinde profesyonel sporcu ile seyircinin ayrışması sonucunda, futbolun olmazsa olmaz unsurlarından taraftarlığın aynı zamanda futbolu kullanan güç odaklarının müşterisi olması, futbolun toplumsal yaşamdaki konumunu farklılaştırmıştır” (Sert, 2000: 52).

Ülkemiz için pek geçerli olmasa da taraftarlık tercihini belirleyen ana etmen bölgeciliktir. Bir bölgede yaşayan insanlar o bölgenin futbol takımını desteklemektedirler. “Oysa Türkiye’de, basının ulusal gazete-yerel gazete ayrımı gibi bir ulusal takım ve yerel takım ayrımı vardır” (Kozanoğlu, 1996: 110). Bu sebepten dolayı Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş takımları dünyada en çok taraftarı olan takımlardandır. Çünkü Türkiye’nin her bölgesinde taraftarları mevcuttur. “Olayın sosyolojik izahı şudur: ‘Siz bakmayın benim Yozgatlı, Kırşehirli, Sivaslı, Çorumlu olduğuma. Ben Cimbomluyum. Ben Fenerliyim. Ben Beşiktaşlıyım’. Bu cevapların ortaya çıkardığı gerçekte soruyu muhatap olan kişilerin üzerinde derin bir psikolojik baskı olarak hissettikleri kentsel mensubiyetlerin ve daha çok da taşrasal ezikliğin tutulan takımla bertaraf edilmiş olacağı düşüncesi yer alır” (Doğan, 1999: 79).

Bölgeciliğin yanı sıra bir futbol kulübü belli bir kimlikte olanların kulübü de olabilmektedir. İngiltere’de Manchester United dokuma işçilerinin, Arsenal silah fabrikası işçilerinin, Nottingham Forest kömür işçilerinin, Liverpool liman işçilerinin takımı olarak da bilinmektedir. İskoçya’da büyük bir geleneksel rekabetin süregeldiği Celtic ve Glasgow Rangers takımlarının taraftarlarında da böyle bir kimliksel farklılık söz konusudur. Celtic takımı Katoliklerin, Glasgow Rangers takımı Protestanların takımı olarak bilinmektedir. İspanya’da da Barcelona ve Real Madrid rekabetinin altında ilginç olgular yatmaktadır. “Barça yandaşlarının-Katalanların –Real Madrid’i düşman olarak görmeleri; onu merkezi iktidarla özdeşleştirmelerinin sonucudur” (Sert, 2000: 75). İspanya’da Barcelona Katalanlar, Real Madrid ise Kralcılar olarak tanınmaktadırlar. “Faşist diktatör Franco’nun iktidarını sürdürmesinde Real Madrid takımının başarısı büyüktür. Futbolun kitleleri kuşatan niteliğinin bilincinde olan Franco, bunu çok iyi kullanmıştır” (Sert, 2000: 75). Çavuskevsku döneminde de Romanya’da Steau Bükreş takımı yönetimin yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Futbolun siyaset ile haşır neşir duruma gelmesi Türkiye’de de bir şekilde kendisini göstermektedir. Birçok Anadolu kulübünün Belediye Başkanları aynı

zamanda şehrin futbol takımlarının başkanlığını da yaparak halk gözünde daha da sempatik duruma gelebilmektedir.

Spor dalları içerisinde bilhassa futbol basit bir oyun olmaktan çıkmış bir sektör haline dönüşmüştür. Milyonları peşinden sürükleyen, transfer ücretleri astronomik boyutlara ulaşan bu oyun farkına varan birçok ticari kuruluş için bulunmaz bir nimettir. Stadın etrafında yer alan reklam panoları, formalar üzerine yazılan sponsor isimleri, reklam filmleri hatta bir kulübün ismini satın alacak kadar ileri gidenleri... Büyük şirket ve sermayelerin desteğini alan bu sektör içerisinde de kazanma tutkusunun alacağı şeklin çok da masum olması beklenmemelidir.

Futbolda fanatizm ve şiddet konusunu ele aldığımızda karşımıza holigan kavramı da çıkmaktadır. Holigan; “Taraftarlığı şiddet boyutuna vardırarak, çevreye zarar veren ve azgınca davranışlarda bulunan kimsedir” (Şahin, 2003: 52). Holiganlığın nedenleri araştırıldığında, taraftarlık adı altında bir nevi futbolu kullanarak toplumsal tepkilerin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla futbolu bir spor olmanın yanı sıra sosyolojik olarak incelemek de bu açıdan önem taşımaktadır.

“Holiganizmin başlangıç yılları I. Dünya Savaşı öncesinde dek gitmektedir. 50’li yılların sonlarına doğru düşüşe geçtiyse de 60’lı yıllarda yeniden yükselişe geçmiştir. Artık yalnızca İngiltere’de değil, dünyanın birçok ülkesinde Holiganizm varlığını sürdürmektedir” (Sert, 2000: 69).

“Dünya futbolu tarihi irdelendiğinde bir takım acı olaylar yaşanmış, bu olaylarda birçok kişi yaralanmış hatta ölmüş, birçokları da tutuklanmış ve hapis yatmıştır. Bu üzücü olaylara bir göz atarsak:

“1964 Lima (Peru)’da 24 Mayıs günü Tokyo olimpiyatları eleme grup karşılaşması olan Peru-Arjantin maçı sırasında hakem, ev sahibi takımın golünü iptal edince tribünde olaylar çıkmış, 320 kişi ölmüştür.

1984 Cali (Kolombiya)’da Pascal Guerrero Stadı’nda 17 Kasım günü Cali-Amerika maçı sonunda çıkan olaylarda 24 kişi ölmüştür.

Yine 1985 yılında Belçika’nın Heysel stadında oynanan Liverpool-Juventus maçı esnasında çıkan olaylarda 39 kişi hayatını kaybetmiştir.

Türkiye’de de buna benzer olaylar yaşanmıştır. Bu olayların en üzücü ve dikkat çeken 17 Eylül 1967’deki Kayserispor-Sivasspor maçıdır. Resmi kayıtlara göre bu müsabaka esnasında 40 kişi ölmüş, 300 kişi yaralanmıştır” (Şahin, 2003: 58). Bu trajik olayın etkisiyle iki şehrin arasında yıllarca süren düşmanlıklar olmuştur. tüm bu örneklerin sayısını arttırmak mümkündür.

Türkiye’de 70’li yıllarda taraftarlık olgusunun arttığını söyleyebiliriz. Ülkemizde dört büyükler şeklinde tabir edilen Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş, Trabzonspor maçlarında zaman zaman sertlik gösterileri, kavgalar çıkmakta ve insanlar birbirine girmektedirler.

Fanatizm ve şiddet olgusunun ortaya çıkmasında, medyanın da etkisini inkâr etmemek gerekir. Haber metinlerinde, reklâm filmlerinde fanatizmi körükleyici mesajlara rastlamak zor değildir. “Fanatik isimli spor gazetesinin reklam filmi, basının tiraj uğruna futbolu, taraftarlık kimliğini ve geleneksel özellikleri nasıl kullandığını göstermesi bakımından önemlidir. Hamile bir kadın telaşla doğum evine yetiştiriliyor ve nur topu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya geliyor; ama bebeğin pipisi-her filmde sırasıyla-sarı-kırmızı-, sarı-lacivert, -siyah-beyaz- renklerde. Erkek egemen toplum yapımızda ‘erkek’ doğmak ama FB’li-GS’li-BJK’li erkek olmanın ayrıcalığı taraftar kimliği altında bir kez daha vurgulanıyor” (Sert, 2000: 143). Bilindiği gibi medyanın kitleler üzerinde müthiş bir gücü bulunmaktadır. Fanatizmin ülkemizde ve dünyada artış gösterdiği ve bir sosyal sorun haline dönüşmesi ile televizyonun ilişkisini kurmak gerekir. “Radyo ve televizyonunun imkânlarından yararlanma çabası, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya’da Nazi propagandasında en belirgin şekliyle ortaya çıkmıştı” (Aytaç, 2002: 213).

Holiganizmle bağlantılı olarak futbol stadyumları çevreleri de zamanımızın korkulu mekânları haline gelmişlerdir. “Stad muhiti sakinleri trafik ve park sorunlarını büyük bir sıkıntı olarak görmektedirler. Muhit sakinleri için gürültü, korku, hırsızlık, kalabalık diğer sorunlardır” (Horak ve Diğerleri, 2001: 92).

“Özellikle uluslar arası karşılaşmalar söz konusu olduğunda taraf olan toplumların kültürel farklılıkları ise ortaya çıkan şiddet eylemlerini milliyetçilik rüzgârlarını da arkasına alarak farklı noktalara taşıyabilir” (Sert, 2000: 70). 1988 yılında PKK lideri Abdullah Öcalan’ın naklini isteyen Türkiye ile bu konuda olumsuz olan İtalya arasında yaşanan politik gerginlik bir hafta sonra spora da yansımış, Galatasaray-Juventus Şampiyonlar ligi grup maçı bir spor müsabakası havasından çıkmış, basının da körüklemesiyle bu maç bir ‘milli dava’ haline gelmiştir.

Şiddete engel olmak ve devletlerarasındaki düşmanlıkları yok etmek için insanlar tarih boyunca sporu kullanmışlardır. En basit olarak olimpiyat oyunlarını bunlara örnek olarak gösterebiliriz. Oysa içinde bulunduğumuz koşullar bu ortamı bir anlamda savaş atmosferine çevirmektedir.

Herhangi bir fanatik için alternatiften bahsetmek imkânsızdır. Onun için dünya iki taraflıdır. Kendisinin dâhil olduğu ‘iyi’ ve diğerlerinin dâhil olduğu ‘kötü’ vardır. Fanatik için şiddet vazgeçilmezdir. “Fanatizm elinde milliyetçilik şovenizme, inanç

taassuba, takım taraftarlığı holiganizme, parti sempatizanlığı partizanlığa, yönetmek hükmetmeye, ciddiyet asık suratlılığa, disiplin de zorbalığa dönüşür”(Demirci, 2003: 3).

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde fanatizmin önemli bir toplumsal sorun olduğunu söylemek doğru olacaktır. Fanatizm haddini aştıkça bu sosyal sorun daha da büyümektedir. Bu sorunun farkına yavaş yavaş varanlar bir kısım önlemler almaktadır.

Daha sakin ve olay çıkarmayan taraftarlar yaratmak için futboldaki kimi olaylar bazen aşırı derece abartılmaktadır. FİFA'nın 'eleştirme' programı içerisinde stadyumların belli bir standarda uyma koşulu buna örnektir. Bu şekilde seyirci kalitesi artırılmaya çalışılmaktadır.

“Transferlerin pompalanmasıyla artan giderler, bilet fiyatlarını da tırmanışa zorluyordu. O zaman futbolu, elit insanların büyük paralar verip, yumuşak koltuklara yayılarak, rahatsız edilmeden seyredecekleri bir spora dönüştürmek gerekiyordu. İngiltere’de taraftar kimliği uygulaması, yani açıkçası ‘fişleme’ uygulaması sonuç vermedi. Türkiye’de tribünlere video kameralar yerleştirmek de sonuç vermeyecek. Yalnızca özgürlükler kısıtlanacak” (Kozanoğlu, 1996: 139).

Bu ve buna benzer alınan önlemlerin fanatizmi tamamen yok etmesi beklenmemelidir. Belli bir oranda sindirilmeden öteye geçmeyecektir.

Kazanma tutkusu ve üstünlük mücadelesi insanlık tarihi boyunca kendisini göstermiştir. “Savaşlar ve spor, bir ölçüye kadar, insanlığın insan üzerindeki egemenliğine olan tutkunluğunun kurumlaşmış şeklidir. Futbol bu anlamda oldukça güncel ve yaygındır. Tarihin farklı dönem ve kültürlerinde değişik sporlar aşırı taraftarlık ve fanatizmi beslemiştir. Ancak hatırlamak gerekir ki insanlık tarihinde bir diğer önemli akış da insanın adamlıktan çıkmadan bir toplumsallaşmayı kendini kendi karşısına, kendini başkasının karşısına, kendini bir insanlık durumunun karşısına koyarak ve bu durumlarla hesaplaşarak sürdürebilmesidir” (Ayan, 1999: 72). Fanatizmin belli bir kökeni yoktur. Daha doğrusu ilk ne zaman ortaya çıkmış, hangi bölgede yayılmış bilinmemektedir. Ancak her ne olursa olsun fanatizm olgusu bu gün bir insanı, bir toplumu ya da bir bölgeyi tehdit etmekten çıkmış, tüm dünya için potansiyel bir sorun haline gelmiştir. En basitinden spor içinde yok edilse bile fanatizm başka bir alanda mutlaka kendisini gösterecektir.

Peki, bu durumda neler yapılabilir, fanatizm önüne nasıl set çekilebilir sorusuna verilecek en doğru yanıt şiddete yol açan tüm faktörleri tespit etmektir olacaktır. Suçluları cezalandırmaktan çok suçu doğuran unsurları yok etmek daha önemlidir. Dünya’da savaş, baskı, zulüm, sömürü olgularına yer verilmediği zaman, bireyler aile içinde, okulda, iş yerlerinde vb. ortamlarda insanca muamele gördüğü

zaman, taraftarlar gazete ve televizyonlarda yönetici demeçlerince kışkırtılmadığı veya tahrik edilmediği zaman...

Belki o zaman stat kapılarında kavgalar çıkmayacak, kan akmayacak tribünlerde doğal tepkiler gösterilecek ve hoşgörü fanatizme üstün gelecektir.

4. Sonuç Ve Öneriler

Olaya iki ayrı açıdan bakmak gerekir. Sporda fanatizm ve şiddet olaylarının temelinde yatan nedenler bireysel (psikolojik) ve toplumsal nitelikler taşımaktadır.

1) Bireysel açıdan: Taraftar/taraftarların kendi gelişmemişliği, eksikliği nedeniyle, yani kendi kimliği ile öne çıkamaması nedeniyle, başarısızlığı nedeniyle, psikolojik bir savunma mekanizması geliştirerek tuttuğu takımın başarısı ve bu takımın bir üyesi olma ile övünmesi söz konusudur. Bu duygular bir yerde fanatizme dönüşünce taraftar/taraftarlarda bireysel eksikliklerini giderme, ezikliğini unutma aracı olabiliyor ve grup içinde de şiddet eylemine dönüşebiliyor.

2) Toplumsal açıdan: Daha çok eğitimsiz, kırsal kökenli, sosyalleşme süreci eksik veya başarısız olan, hızlı kentleşme sonucu iç göçle gelip varoşlarda yaşayan ve uyum güçlüğü çeken bireylerin toplumsal sorunlarını dışa vurma biçimi olarak fanatizme yönelmeleri ve şiddet eylemlerine yol açmaları söz konusudur.

Toplumsal açıdan bir başka yön de ekonomik yönden gelişmemiş olma durumuyla ilgilidir. Az gelişmiş toplumun bireyi de az gelişmiştir. Yenilgiyi kabul edemez. Şiddete yönelir. Toplum olarak başka alanlarda gösteremediğimiz başarıyı sporda gösterince, bunu abartıyoruz. Oysa gelişmiş ülke insanının ülke olarak başka başarıları var ve sporda başarısız olduklarında dünyanın sonu gelmiyor. Bu durum toplumdaki bireyleri de etkiliyor.

O halde, fanatizmin şiddet eylemlerine dönüşmemesi için:

1- Ülke olarak gelişmişlik düzeyimizin artması, spor dışı alanlarda da başarılarımızın olması gerekir.

2- Kente göç etmiş ve kıyı mahallelerde yaşayan bireylerin toplum merkezleri çerçevesinde ve uzmanlar yardımıyla uyum sorunlarını çözmek gerekir.

3- Spor olaylarının sosyolojik ve psikolojik analizleri iyi yapılmalı, sorun toplumsal olarak iyi değerlendirilmelidir.

4- Sporda şiddetin arkasında yatan öğeler örneğin, kulüplerce beslenen fanatizm ve amigoların bu yöndeki girişimlerini önlemek gerekir.

5- Medyanın özellikle canlı yayınlarda sporun birleştirici, kaynaştırıcı yönde olmayan, aksine kışkırtıcı nitelikteki sunumları önlenmelidir.

6- Çirkin ve kötü tezahürat (rakip taraftara ve hakeme karşı) önlenmelidir. Bunun için kadın taraftarların spor müsabakalarında izleyici konumunda sayıca artması sağlanmalıdır.

7- İlkokuldan başlayarak eğitime önem verilmelidir. Bireylerin kendini hiçbir sosyal ve kültürel değerler kümesine ait hissetmeyip, suça ve şiddete yatkın bireyler olarak yetişmesi önlenmelidir.

8- Sosyal güvenlik önlemleri, toplum merkezleri hizmetleri aracılığı ile bireylerin toplumsal değerlere tepkili, bu nedenle şiddete yatkın, aidiyet duygusuyla her şeyi yakıp yıkacak bir psikoloji içinde olmaları önlenmelidir. Buna kitle iletişim araçları da katkı sağlamalıdır.

Kısaca; sorun, hem güvenlik, hem de sosyal önlemlerle çok iyi değerlendirilip, çözümler üretilmeli ve uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abrahamson, Mark (1990), İşlevselcilik, Çev: Nilgün Çelebi, Sebat Matbaası, Konya
- Aron, Raymond (2000), Sosyolojik Düşünenin Evreleri, Çev: Korkmaz Alemdar, Bilgi Yayınevi, İstanbul
- Ayan, Dursun (1999), “Aşırı Taraftarlık Etik Bir Sorun Mudur?”, Düşünen Siyaset Dergisi, Sayı: 2, Ankara
- Aytaç, Gürsel (2002), Edebiyat Ve Medya, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Balcıoğlu, İbrahim (2001), Şiddet Ve Toplum, Bilge Yayıncılık, İstanbul
- Bayhan, Burak, Fanatizm, www.adk.boun.edu.tr/Gozlem/Mayis_2003/7.Htm
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998), Aile İçinde Ve Toplumsal Alanda Şiddet, Bilim Serisi 113, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara
- Durkheim, Emile (1985), Toplumbilimsel Yöntem Kuralları, Çev: Celal Baki Akal, B/F/S Yayınları, İstanbul

- (1994), Sosyolojik Metodun Kuralları, Çev: Enver Aytekin, Sosyal Yayınlar, İstanbul
- Cambell, A. And Muncer, S. (1990), “Couses Of Crime, Uncervering A Lay Model”, Criminal Justice And Behavior, Vol. 17, No. 4, December
- Demirci, Fatih, Sadakat Ve Fanatizm Üzerine, [Www.Liberal-Dt.Org.Tr](http://www.Liberal-Dt.Org.Tr)
- Demirbaş, Timur (2001), Krimonoloji, Seçkin, Ankara
- Doğan, İsmail (1999), “Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhü Ve Şiddet, Düşünen Siyaset Dergisi, Sayı: 2, Ankara
- Domenach, Jean-Marie (1978), “L ‘Ubiquite De La Violence” Revue Internationale Des Sciences Socials, Cilt: XXX, No. 4
- Durkheim, Emile (1985), Toplumbilimsel Yöntem Kuralları, Çev: Celal Baki Akal, B/F/S Yayınları, İstanbul
- Ergil, Doğu (1984), Toplum Ve İnsan, Turhan Kitabevi, Ankara, 1984
- Erkal, M., Baloğlu, B., Baloğlu, F. (1997), Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul
- Erten Yavuz, Ardali Cahit (2001), “Saldırganlık, Şiddet Ve Terörün Psikososyal Yapıları”, Şiddet, Cogito, Sayı 6-7, Syf: 143-154
- Hobart, Mark (1996), “Şiddet Ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru”, Cogito, Sayı:6-7, Syf: 51-64
- Horak, R., Reiter, W., Bora.T. (2001), Futbol Ve Kültürü, İletişim Yayınları, İstanbul
- İçli, Tülin, G., (2003), “Toplumdan Kopuş: Suç Ve Şiddet”, Sosyolojiye Giriş, Ed: İhsan Sezal, Martı Yayınları, İstanbul
- Keleş, Ruşen Ve Ünsal, Artun (1996), “Kent Ve Siyasal Şiddet”, Cogito, Sayı:6-7, Syf: 91-104
- Kongar, Emre (2002), Küresel Terör Ve Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kozanoğlu, Can (1996), Bu Maçı Alıcaz!, İletişim Yayınları, İstanbul

Kocabay, Yalçın, Türkçe Fransızca Büyük Sözlük (Grand Dictionary), Tisimat Basım Sanayi, Ankara

Kocacık, Faruk (2004), Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet, C.Ü Yayınları, Sivas

Köknel, Özcan (1996), Bireysel Ve Toplumsal Şiddet, Altın Kitapları, İstanbul

Sami, Şemsettin (1987), Kamus-I Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul

Sert, Mahmut (2000), Gol Atan Galip, Bağlam Yayınları, Ankara

Şahin, Murat (2003), Sporda Şiddet Ve Saldırganlık, Nobel Yayınları, Ankara

Mosses Rafael (1996), “Şiddet Nerede Başlıyor”, Şiddet, Cogito, Sayı: 6-7, Syf: 23-28

Mutluer, F., G. (2000), Toplumsal Sapma , Zirve Yayınları, Ankara

Tezcan Mahmut (1996), “Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul”, Şiddet, Cogito, Sayı: 6-7, Syf: 105-108

Ünsal Artun (1996), “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, Şiddet, Cogito, Sayı: 6-7, Syf: 29-36

Tolan, Barlas (1983), Toplum Bilimlerine Giriş, Savaş Yayınevi, Ankara

Yakupoğlu, M., M. (1997), Ahlak Ve Şiddet, Göçebe Yayınları, İstanbul

Zülal, Aslı (2001), “Şiddet”, Bilim Ve Teknik Dergisi, Tübitak, Sayı: 399, Syf: 34-39